

■ Fatma ÖZDEMİR¹

GİRİŞ

Dijital iletişimdeki gelişmelerle giderek “küresel bir köy” haline dönüşen (1) dünyanın evirildiği bu ortam, bireylerin dijital ilişkilerinin bir yandan gelişimine, diğer yandan siber suçlar nedeniyle etkilenmesine yol açmaktadır. İnsanlık tarihinde buharlı makinelerin üretim sürecine girmesi sanayi devrimi için ne kadar önem taşıyorsa, günümüz toplumu için de bilgi işlem teknolojilerinin gelişimi o kadar önemlidir. Ağ toplumu küresel ölçekte sermayenin, emek gücünün, kültürün serbest dolaşımına neden olmaktadır. Bu nedenle ülkelerin yönetiminde söz sahibi olanların, ağ toplumu ile birlikte toplumların giderek artan bağımlılık ilişkilerini, ne tür toplumsal süreçlerin ortaya çıktığını, ne tür bir toplumda yer aldığımızı ve amaca yönelik toplumsal müdahalelerle nelerin değiştirilebileceğini bilmeleri gerekmektedir (2).

Toplumsal gelişimin ilk basamağı olan avcı-toplayıcı dönemden, ikinci dönem olan neolitik döneme yani yerleşik yaşama geçiş, tarım ve zanaat üretimine geçen ve bunun ardından üçüncü dönem olarak bilinen sanayi devrimini yaşayan insanlığı, sanayi devriminin içinde makineleşmeden başlayan (Endüstri 1.0), elektrik endüstrisine (Endüstri 2.0), otomasyondan (Endüstri 3.0) ve internete (Endüstri 4.0) doğru ilerleyen bir teknoloji devrimini yaşamıştır. İnsanların ‘insanlaştırılmış robotlar’, yapay zekâ ve artırılmış gerçekliğe dayalı akıllı aygıtlarla tanıştığı günümüzdeki Toplum 5.0 döneminde yeni koşullar, yeni ihtiyaçlar ve alışkanlıklar belirlemektedir (3).

Kuşkusuz kapitalist sistemin bu yeni durumu, eski alışkanlıkları değiştirirken, küresel ölçekte yeni sorunların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Her ne kadar insanlık, küresel anlamda ileri bir teknolojiye sahip olsa da, sınıflar arası mesafenin

¹ Uzm. Dr., Mersin İl Sağlık Müdürlüğü, dr.fatmaozdmer@gmail.com

Halk sağlığı acil durum hazırlık sistemleri bir dizi farklı paydaştan oluşur. Halk sağlığı sisteminin siber saldırılara karşı dayanıklılığını artırmak, özel sektör ve devlet arasında işbirliği gerektirir. Böylece siber güvenlikle ilgili bilgi paylaşımları sonucu birleşik bir hedefler dizisi oluşturmak mümkün olacaktır. Sağlık hizmeti sunumunun üyeleri, iç güvenlik ve kamu güvenliği, işverenler ve işletmeler, medya, topluluklar ve akademi halk sağlığı ile birlikte çalışmalıdır. Siber güvenlikle ilgili hükümet politikaları, halk sağlığı acil durum hazırlık sistemlerinin çıkarlarını koruyacak, özel sektörün yenilikçi kapasitesinden istifade edilerek siber sorunlara karşı güçlenmek mümkün olacaktır (70).

OECD tarafından yayınlanan “Sağlık Veri Yönetimine İlişkin Tavsiye”de, birçok OECD üyesi ülkenin mahremiyeti korumak, verimliliği sağlamak, kaliteyi ve yenilikçi araştırmaları teşvik etmek için sağlık verilerinin kullanımı ve paylaşım uygulamalarına rehberlik edecek koordine olmuş bir kamu politikası çerçevesinden yoksun olduğu kabul edilmektedir. Sağlıkta kamu yararı için, kişisel sağlık verilerini koruyan bir ulusal sağlık verileri yönetim çerçevesi oluşturulması ve uygulanması tavsiye edilmiştir (72).

Bir siber saldırının ülkenin ekonomisini, hassas askeri bilgileri ve kritik altyapıyı da etkileyen çok geniş kapsamlı sonuçları olabileceği açıktır. Bütün bunlara başka bir boyut eklenmiştir; halkın sağlığı. Bu alanda mevzuat ve düzenlemeler yapılırken siber güvenlik ve halk sağlığı arasındaki etkileşimler dikkate alınmalı ve karşılaşılabilecek sağlık sorunları göz önüne alınarak bu konudaki hazırlıklar gözden geçirilmelidir. Siber güvenlik tehditleriyle ilgili göstergelere zamanında erişim sağlamak ve paydaşlarla işbirliği kurarak hızlı yanıt vermek önemlidir. Siber halk sağlığı tehditlerine karşı geliştirilecek kanıta dayalı tizit politika ve uygulamalar, halkın sağlığını korumak açısından belirleyici olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Çelik Varol, M. ve Varol, E. (2019). Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan’a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 5(1), 137-158
2. Gençlik ve Dijital Çağ 2020 (Ed. Aylin Görgün Baran, Oya Hazer, M. Serhat Öztürk). Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları ve Uygulama Merkezi. 165-180. <https://doi.org/10.14527/9786053187783.02>
3. Koçak, R. (2020). “Beşinci Sanayi Devrimi: Toplum 5.0 ve Yapay Zekâ Kültürü”, *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5.5, s.1-17
4. Bozkurt, V. (2000). Gözetim toplumu ve internet: Özel yaşamın sonu mu? *Birikim Dergisi*, 136, 69-74.
5. Özdemir, Ş. (2020). Post- Panoptikon Çağı: Gözetimin Dijitalleşmesi ve Çevrimiçi Kimliğin Gizliliği Üzerine Bir Analiz, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (3), 81-108
6. Harari, Y. (2018). 21. Yüzyıl için 21 Ders. İstanbul: Kolektif Kitap. s. 85

7. Ferguson, N. (2008). *The Ascent Of Money*, New York: The Penguin Press, S.4.
8. World Health Organization. (2015). "Definition and Typology of Violence." 02.02.2023 tarihinde <http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/> adresinden erişilmiştir.
9. World Health Organization (2002). "World Report on Violence and Health". 15.03.2023 tarihinde http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000000582 adresinden erişilmiştir.
10. Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., and Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*, 49(4), 376-385. doi: 10.1111/j.1469- 7610.2007.01846.x
11. Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise?. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 15(1), 68-76
12. Erdur-Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Cyber bullying: A new face of peer bullying. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
13. Kurt, L. (2005). Açıklamalı-içtihatlı tüm yönleriyle bilişim suçları ve Türk Ceza Kanundaki uygulaması. Ankara:Seçkin Yayınlar
14. Casique L, Furegato ARF (2006). Violence against women: Theoretical reflections. *RevLatino-am Enfermagem*. 14 (6): 950-6.
15. Dülger, Murat Volkan; *Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku*, Ankara, 2014.
16. *Dijitalleşen Dünyada Bilişim Suçları Ve Mücadele Yöntemleri, Bilgi Teknolojileri Ve İletişim Kurumu, Sektörel Araştırma Ve Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı*, 2022.
17. Cebecioğlu, G, Altıparmak, İ. (2017). Dijital Şiddet: Sosyal Paylaşım Ağları Üzerine Bir Araştırma. *Sakarya UniversityJournal of Education*, 7 (2), 423-431
18. 2020 Türkiye Siber Risk Algı Araştırması, TÜSiAD. 27.03.2023 tarihinde <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/10602-2020-turkiye-siber-risk-almi-arastirmasi> adresinden erişilmiştir.
19. Nurse, (2018). Cybercrime and You: How Criminals Attack and the Human Factors that They Seek to Exploit. In Attrill-Smith, A., Fullwood, C. Keep, M. & Kuss, D.J. (Eds.), *Oxford Handbook of Cyberpsychology 2nd Edition*. Oxford: OUP. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198812746.013.35> adresinden erişilmiştir.
20. Bilal, B. (2019). Şiddet Deneyim Paylaşım Grubu Raporu, Türkiye Gazeteciler Sendikası Kadın ve LGBTİ Komisyonu. İstanbul.
21. FBI's Internet Crime Complaint Center, United States' Federal Bureau of Investigation (FBI). 01.04. 2023 tarihinde <https://www.fbi.gov/contact-us/field-offices/springfield/news/internet-crime-complaint-center-releases-2022-statistics> adresinden erişilmiştir.
22. Hinduja, S. & Patchin, J. W. (In press). Bias-Based Cyberbullying Among Early Adolescents: The Role of Cognitive and Affective Empathy. Forthcoming in the *Journal of Early Adolescence*.
23. UNICEF poll: "More than a third of young people in 30 countries report being a victim of online bullying" 02.06.2023 tarihinde <https://www.unicef.org/press-releases/unicef-poll-more-third-young-people-30-countries-report-being-victim-online-bullying> adresinden erişilmiştir.
24. Gini, G., & Pozzoli, T. (2013). Bullied Children and Psychosomatic Problems: A Metaanalysis. *Pediatrics*, 132, 720-729.
25. The Annual Bullying Survey 2017, 27.05.2023 tarihinde <https://www.ditchthelabel.org/wp-content/uploads/2017/07/The-Annual-Bullying-Survey-2017-1.pdf> adresinden erişilmiştir.
26. Report on Indicators of School Crime and Safety: 2021, 27.05.2023 tarihinde <https://nces.ed.gov/pubs2022/2022092.pdf> adresinden erişilmiştir.
27. Yiğit, M. Seferoğlu, S. (2017). Siber Zorbalıkla İlişkili Faktörler ve Olası Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme, Cilt:4, Sayı:2, 13-49
28. Willard, N. E. (2007). *Cyberbullying and cyberthreats*. USA: Research Press

29. Karagülmez, A. (2005). Bilişim Suçları ve Soruşturma – Kovuşturma Evreleri, Seçkin Yayıncılık, s.51, Ankara
30. Eriş, U. (2011) Türkiye’de Hacker Kültürü. Gümüşhane Üniversitesi İletişim Dergisi 1(2) 20.09.2022 tarihinde <http://egifder.gumushane.edu.tr/article/view/5000006422/5000006851> adresinden erişilmiştir.
31. Consumer Impact Report (2022). Identity Theft Resource Center. 03.04.2023 tarihinde <https://www.idtheftcenter.org/publication/consumer-impact-report/> adresinden alınmıştır.
32. Rao, Y. S., Pradhan, D., Panda, T. C., & Rath, R. (2020). Digital Crime and its Impact in Present Society. International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT), 1-2
33. Dünya Ekonomik Forumu Küresel Riskler Raporu 2022. 04.04.2023 tarihinde <https://www.tisk.org.tr/dokuman/dunya-ekonomik-forumu-Wef-kuresel-riskler-raporu-2022.pdf> adresinden erişilmiştir.
34. Lallie, H. S., Shepherd, L. A., Nurse, J. R. C., Erola, A., Epiphaniou, G., Maple, C. ve Bellekens, X. (2021). Cyber Security in the Age of COVID-19: A Timeline and Analysis of Cyber-Crime and Cyber-Attacks During the Pandemic. Computers & Security, 105.
35. The Association of Certified Fraud Examiners (ACFE), “Fraud In The Wake Of Covid-19: Benchmarking Report 2020”. 08.04.2023 tarihinde <https://www.acfe.com/-/media/files/acfe/pdfs/covid-19-benchmarking-report-june-edition-acfe.ashx> adresinden erişilmiştir.
36. OECD. “Keeping the Internet Up and Running In Times Of Crisis”, 2020. 03.12.2022 tarihinde <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/keeping-the-internet-up-and-running-in-times-of-crisis4017c4c9/> adresinden erişilmiştir.
37. Shivers CA. COVID-19 Fraud: Law Enforcement’s Response To Those Exploiting The Pandemic. Statement Before The Senate Judiciary Committee, 2020. 08.04.2023 tarihinde <https://www.fbi.gov/news/testimony/covid-19-fraud-law-enforcements-response-to-those-exploiting-the-pandemic> adresinden erişilmiştir.
38. Ohio State University. Survey Finds American’s Social Media Habits Changing As National Tensions Rise, 2020. 18.04.2023 tarihinde <https://wexnermedical.osu.edu/mediaroom/press-releaselistening/surveyfinds-americans-social-media-habits-changing-as-national-tensions-rise> adresinden erişilmiştir.
39. Garratt R, Lee M, Plesset A. COVID-19 and The Search For Digital Alternative Stocash, Federal Reserve Bank of New York Liberty Street Economics, 2020. 22.04.2023 tarihinde <https://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2020/09/covid-19-and-the-search-for-digital-alternatives-to-cash.html> adresinden erişilmiştir.
40. Hane Halkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, TÜİK 2022. 05.04.2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
41. Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2021. 05.04.2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
42. Lobe B., Velicu A., Staksrud E., Chaudron S., Rosanna D. G. (2021). How Children (10–18) Experienced Online Risks During the Covid-19 Lockdown-Spring 2020: Key Findings From Surveying Families in 11 European Countries. 29.09.2022 tarihinde <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC124034> adresinden erişilmiştir.
43. Kee D M H, Al-Anesi M A, Al-Anesi S A L. (2022). Cyberbullying on social media under the influence of COVID-19, Global Business and Organizational Excellence. Vol 41, Issue 6, 11-22
44. McAfee. (2018). The Economic Impact of Cybercrime—No Slowing Down. 30.09.2022 tarihinde <https://www.mcafee.com/enterprise/en-us/solutions/lp/economics-cybercrime.html> adresinden erişilmiştir.
45. World Bank. (2020) COVID-19 to Add As Many As 150 Million Extreme Poor By 2021. 30.09.2022 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/10/07/covid-19-to-add-as-many-as-150-million-extreme-poor-by-2021> adresinden erişilmiştir.

46. Harvard TH. Chan, School of Public Health. (2020) "The Impact Of Coronavirus On Households Across America". 30.09.2022 tarihinde https://www.hsph.harvard.edu/wp-content/uploads/sites/21/2020/09/NPR-RWJF-Harvard-National-Report_092220_Final1-4.pdf adresinden erişilmiştir.
47. Monte LM. US Census Bureau. (2020) New Census Household Pulse Survey Shows More Households With Children Lost Income, Experienced Food Shortages During Pandemic. 10.10.2022 tarihinde <https://www.census.gov/library/stories/2020/05/adults-in-householdswith-children-more-likely-to-report-loss-in-employment-incomeduring-covid-19.html> adresinden erişilmiştir.
48. Fry R, Passel JS, Cohn D. (2020). A Majority of Young Adults in the U.S. Live With Their Parents For the First Time Since the Great Depression. Pew Research.
49. Bu F, Steptoe A, Fancourt D. (2020) Who is Lonely In Lockdown? Cross Cohort Analyses of Predictors of Loneliness Before and During the COVID-19 Pandemic. *Public Health*;186:31–4.
50. Twenge JM, McAllister C, Joiner TE. (2021) Anxiety and Depressive Symptoms in U.S. Census Bureau Assessments of Adults: Trends From 2019 To Fall 2020 Across Demographic Groups. *J Anxiety Disord*;83:102455. doi:10.1016/j.janxdis.2021.102455
51. Winkler P, et al. (2020). Increase in Prevalence of Current Mental Disorders in The Context of COVID-19: Analysis of Repeated Nation Wide Cross Sectional Surveys. *EpidemiolPsychiatrSci*;29:e173
52. Goldenberg MN, Parwani V. (2020) Psychiatric Emergency Department Volume During Covid-19 Pandemic. *Am J Emergmed*;1: S0735–6757(20)30450–2.
53. Monteith S, et al. (2021) Increasing Cybercrime Since The Pandemic; Concerns For Psychiatry. *Curr Psychiatry Rep*. 2021; 23(4): 18.
54. Payne BK. (2020) Criminals Work From Home During Pandemics Too: A Public Health Approach To Respond To Fraud And Crimes Against Those 50 And Above. *Am J Crim Justice*;11:1
55. Abdelhamid M. (2020). The Role Of Health Concerns In Phishing Susceptibility: Survey Design Study. *J Med Internet Res*;22:e18394
56. 56) Canadian Institute for Advanced Research, Health Canada, Population and Public Health Branch AB/NWT 2002
57. Gültekin B K. (2010). Ruhsal Bozuklukların Önlenmesi: Kavramsal Çerçeve ve Sınıflandırma, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar- Current Approaches In Psychiatry*;2(4):583594
58. Hacettepe Üniversitesi (2023). Herkes İçin Ruh Sağlığı, Bilgi Notu. 02.06.2023 tarihinde https://halksagligi.hacettepe.edu.tr/diger/avrupahalk2023/bilginotu_gun1.pdf adresinden erişilmiştir.
59. İstanbul Tabip Odası. (2019). Ruhsal Hastalıklar Ve Çalışma Yaşamı, 03.03.2023 tarihinde https://www.istabip.org.tr/site_icerik/2019/temmuz/ruhsagligi_sunumu.pdf adresinden erişilmiştir.
60. T.C. Sağlık Bakanlığı (2023). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2021, Ankara
61. Bada, Nurse. (2019). The Social and Psychological Impact of Cyber-Attacks, Benson & McAlaney Emerging Cyber Threats and Cognitive Vulnerabilities, Academic Press
62. Gönülşen, G. (2022). "Sosyal Medyada Siber Zorbalık, Trollük ve Linç Kültürünün Sinemaya Yansıması: The Hater Filmi İncelemesi" *ODÜSOBİAD* 12 (3), 2105-2134 Doi:10.48146/odusobiad.1085392
63. Kirwan, G. Power, A. (2011). The Psychology of Cyber Crime: Concepts and Principles. IGI Global
64. Nurse, (2018). Cybercrime and You: How Criminals Attack and the Human Factors that They Seek to Exploit. In Attrill-Smith, A., Fullwood, C. Keep, M. & Kuss, D.J. (Eds.), *Oxford Handbook of Cyberpsychology* 2nd Edition. Oxford: OUP. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198812746.013.35>

65. Symantec. (2010). Norton Cybercrime Report: The Human Impact. 03.04.2023 tarihinde https://www.symantec.com/content/en/us/home_homeoffice/media/pdf/cybercrime_report/Norton_USA-Human%20Impact-A4_Aug4-2.pdf adresinden alınmıştır
66. Şahinaslan, Ö. Şahinaslan E. (2019). Siber Tehditlerin Toplum Üzerindeki Olumsuz Etkileri. Proceedings of the International Congress on Business and Marketing (s. 489-493). İstanbul
67. U.S. Government Accountability Office. (2012). Cybersecurity: Threats Impacting the Nation. 03.04.2023 tarihinde <http://www.gao.gov/products/GAO-12-666T> adresinden alınmıştır.
68. Harries, David, and Peter M. Yellowlees. (2013). Cyberterrorism: Is the U.S. Healthcare System Safe?. Telemedicine and e-Health 19 (1): 61–66
69. Schneier, Bruce. (2012). Securing Medical Research: A Cybersecurity Point of View. Science 336 (6088): 1527–29.
70. Daniel J. Barnett (2013). Cyber Security Threats to Public Health, World Medical & Health Policy, Vol. 5, No. 1
71. Centers for Disease Control and Prevention. 2010. “National Public Health Performance Standards Program. 10 Essential Public Health Services.” 03.04.2023 tarihinde <http://www.cdc.gov/nphpsp/essentialservices.html> adresinden alınmıştır.
72. OECD. 2016. “Recommendation of OECD Council on Health Data Governance”. 03.04.2023 tarihinde <https://www.oecd.org/health/health-systems/Recommendation-of-OECD-Council-on-Health-Data-Governance-Booklet.pdf> adresinden alınmıştır.